

ДЕНИСЕНКО

УДК 343.1

Григорій Вячеславович

КНУ ім. Тараса Шевченка,
Адміністрація Президента
України

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ ПОДАНИХ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

FEATURES OF ENSURING LAWFULNESS BY THE TRIER DURING EXAMINATION OF EVIDENCE SUBMITTED BY PRETRIAL INVESTIGATION BODIES

У статті досліджено особливості забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування. Здійснено правовий аналіз чинних нормативно-правових актів та науково-теоретичних джерел з даного питання. В результаті дослідження, на підставі комплексного, всебічного, наукового аналізу, виявлено ряд проблем теоретичного та практичного характеру та розглянуто комплекс рекомендацій щодо їх вирішення.

В статье исследованы особенности обеспечения следственным судьей законности во время исследования доказательств поданных органами досудебного расследования. Осуществлен правовой анализ действующих нормативно-правовых актов и научно-теоретических источников по данному вопросу. В результате исследования, на основании комплексного, всестороннего, научного анализа, выявлен ряд проблем теоретического и практического характера и рассмотрен комплекс рекомендаций относительно их решения.

The research paper deals with the features of ensuring lawfulness by the trier during the examination of evidence submitted by the pretrial investigation bodies. A legal analysis of current of current regulatory acts as well as scientific and theoretical sources on the subject was carried out. Through an integrated, comprehensive and scientific analysis the study resulted in identification of a number of problems of theoretical and practical nature and considering a set of recommendations for their solution.

Ключові слова: забезпечення законності слідчим суддею, дослідження доказів, докази подані органами досудового розслідування

Ключевые слова: обеспечение законности следственным судьей, исследование доказательств, доказательства поданы органами досудебного расследования

Keywords: ensuring lawfulness by the trier, examination of evidence, of evidence submitted by the pretrial investigation bodies

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

З 19 листопада 2012 року набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України, ухвалений Верховною Радою України 13 квітня 2012 року. Новий КПК системно реформує кримінальний процес, починаючи з його понятійного апарату й закінчуючи правовою регламентацією окремих його інститутів.

Ключовою й абсолютно новою для вітчизняного кримінального процесуального законодавства є фігура слідчого судді. Інститут слідчого судді є одним з найбільш ретельно і детально регламентованих інститутів в системі нового КПК України, хоча проблемних питань залишається також багато, особливо щодо правового регулювання повноважень слідчого судді в кримінальному провадженні та практичного застосування окремих положень закону в цій сфері. Особливої актуальності дослідження інституту слідчого судді набуває в умовах реформування кримінального судочинства на сучасному етапі.

Постановка проблеми

Незважаючи на прийняття нового КПК України ще у 2012 році норми кримінального процесуального законодавства і на сьогодні все ще містять чимало колізій та прогалів, а тому безперечно потребують вдосконалення. Зокрема й у частині правового регулювання та визначення особливостей забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування.

Стан дослідження

Особливості забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування є об'єктом наукових досліджень. Проте вони носять обмежений характер і на сьогодні все ще залишається багато дискусійних питань. Комплексні дослідження з даного питання відсутні, а отже є необхідність подальшого дослідження та переосмислення.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою даної наукової статті є аналіз особливостей забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування, дослідження проблемних питань, узагальнення та формування теоретичних положень та практичних висновків, вироблення рекомендацій стосовно вдосконалення правового регулювання.

З огляду на мету були поставлені та вирішувалися наступні завдання: визначити особливості забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування, дослідити проблеми правового регулювання та запропонувати комплекс рекомендацій щодо їх вирішення.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ

Інститут слідчого судді досить важливий крок вперед у сфері кримінального судочинства України. Слідчий суддя явище нове для нашої держави. І тому інститут слідчого судді в сучасній Україні не є ще достатньо досконалим для здійснення своїх завдань.

Слідчий суддя – це суддя, уповноважений забезпечувати законність і обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод людини на стадії досудового слідства в кримінальному провадженні, до компетенції якого належить прийняття рішення про застосування заходів кримінально-процесуального примусу, надання дозволу на проведення слідчих та інших процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини, розгляд скарг на дії (бездіяльність) слідчого та прокурора [9].

Згідно положень ст.94 КПК України, слідчий суддя за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінює кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення [2].

Як бачимо одним із завдань слідчого судді є забезпечення законності під час дослідження доказів. Проте станом на сьогодні у даній сфері існує чимало теоретичних та практичних проблем, що стоять на заваді ефективному виконанню таких повноважень слідчого судді. Так, зокрема, В.Я.Горбачевський у своєму дослідженні зазначає, що вивчення стану реалізації положень КПК щодо забезпечення судового контролю кримінального процесу поряд з позитивними змінами свідчить про необхідність більш чіткого законодавчого визначення в главі 3 КПК статусу слідчого судді, закріплення вичерпного переліку його повноважень, регламентації порядку, процедури перевірки та судового розгляду скарг, можливості, за потреби, залучення до цієї роботи інших осіб. Слід обережно та виважено з урахуванням значної, не завжди збалансованої завантаженості слідчого судді, ставитись до різних пропозицій щодо подальшого розширення, за рахунок його повноважень, меж судового контролю в кримінальному процесі. На думку автора, у Законі

повинно бути чітко визначено, що рівень активності слідчого судді у встановленні законності й обґрунтованості оскаржуваних дій має визначатися доводами та вимогами скарги, однак виняток може бути встановлено лише для випадків, коли суддя при розгляді скарги виявляє істотні порушення вимог КПК (тобто тих порушень, які перешкодили чи могли перешкодити ухвали ти законне й обґрунтоване рішення), оскільки судовий контроль має епізодичний та факультативний характер і потребує ініціації з боку зацікавлених осіб, його призначенням є вирішення процесуальних конфліктів, що виникли в досудовому провадженні [5, с.246].

Роль слідчого судді на досудовому розслідуванні можна по праву вважати ключовою та, не применшуючи його значення, вирішальною для надання кримінальному провадженню рис законності, справедливості, неупередженості та повноцінності [3, с.98]. Адже, слідчий суддя є гарантом законності, і його безсторонність забезпечує встановлення істини та рівноправності на досудовому слідстві, що, в свою чергу, прямо відображається в процесі судового розгляду [3, с.98].

Перевірка слідчим суддею доказів поданих органами досудового слідства здійснюється шляхом аналізу кожного доказу окремо, а також шляхом зіставлення одного доказу з іншими, це аналітична, розумова діяльність; крім того, перевірка провадиться практичним шляхом – проведенням нових слідчих дій, витребуванням нових предметів та документів [8, с.273]. Що стосується оцінки доказів, то вона є заключним та найбільш складним і відповідальним етапом доказування. Однак, оскільки вона являє собою розумову діяльність, то здійснюється на протязі усього процесу доказування, пронизує його; як правило, на якомусь завершальному етапі оцінка виступає у своєму «чистому вигляді», коли суб'єкт займається виключно осмисленням, аналізом доказів [7, с.114–115]. Оцінка доказів – це розумова діяльність суб'єктів доказування з вирішення питання про належність, допустимість, достовірність доказів. Оцінка доказів, що передують прийняттю процесуального рішення, включає також висновок щодо достатності сукупності доказів для прийняття такого рішення [6, с.273].

На те, що слідчий суддя оцінює належність, достовірність і допустимість доказів, указує і п. 7 Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 р. «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження»: у разі подання клопотань щодо декількох осіб у рамках одного кримінального провадження слідчий суддя має перевірити належність, достовірність і допустимість доказів стосовно кожної особи окремо. Крім того, слідчий суддя оцінює достатність доказів для прийняття відповідного процесуального рішення [4, с.5].

Інститут слідчого судді, як зауважують деякі науковці – це значний крок на шляху реформування

судової системи України, який забезпечуватиме законність та обґрунтованість таких рішень [8, с.287]. Діяльність слідчого судді варто розглядати як різновид пізнавальної, розумової діяльності, яка має свої характерні особливості. Так, слідчий суддя перевіряє законність і обґрунтованість дій слідчого лише після того, як прокурор затвердив відповідне клопотання. Унаслідок цього слідчий суддя виконує контрольну функцію як щодо дій та рішень органів досудового розслідування, так і самого прокурора, який здійснює функцію процесуального керівництва органами розслідування [10, с.114].

Під час здійснення судового контролю слідчий суддя має вимагати, щоб клопотання слідчого чи прокурора про застосування запобіжного заходу, щодо проведення слідчої (розшукової), негласної слідчої (розшукової) дії відповідали вимогам закону відповідно до ст. 184, ч. 3 ст. 234, ч. 2 ст. 237, ч. 5 ст. 240, ст. 244, ч. 3 ст. 245, ч. 2 ст. 248 КПК України. При розгляді клопотання слідчий суддя перевіряє, чи відображено в ньому всі необхідні дані для їх розгляду, чи підписано воно слідчим і чи узгоджене з прокурором у випадках, передбачених законом, вивчає копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовують доводи клопотання, у випадках, передбачених законом, заслуховує учасників кримінального провадження і виносить умотивовану ухвалу про задоволення клопотання чи скарги або відмову в такому задоволенні. Слідчий суддя не має права вирішувати питання про винуватість або невинуватість особи в учиненні кримінального правопорушення, давати оцінку доказам з точки зору їх достовірності та достатності для кваліфікації дій особи або вирішувати інші питання, які підлягають вирішенню під час судового провадження, а також висловлювати свої міркування з цього приводу усно або письмово [10, с.114].

Беручи до уваги вище вказане вбачаємо за доречне законодавчо визначити поняття законності доказів та особливості забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування окремою статтею. Необхідним також вважаємо ст.94 КПК України викласти в такій редакції:

«1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору законності, належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

2. Жоден доказ не має наперед встановленої сили».

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що КПК України містить чимало колізій та прогалин в частині правового регулювання забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування, а тому потребує вдосконалення. Зокрема, вбачається за

необхідне законодавчо визначити поняття законності доказів та особливості забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування окремою статтею та викласти ст.94 КПК України в такій редакції: «1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору законності, належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

2. Жоден доказ не має наперед встановленої сили».

Вказані заходи сприятимуть підвищенню ефективності застосування кримінального процесуального законодавства стосовно забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування.

Насамкінець, слід зауважити, що правове регулювання забезпечення слідчим суддею законності під час дослідження доказів поданих органами досудового розслідування потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст.88.
3. Бондюк А. Захист права та свобод людини і громадянина на досудовому слідстві в світлі дотримання слідчим суддею основоположних принципів / А. Бондюк // Національний юридичний журнал: теорія і практика. - 2015. - №21. - С.96-99
4. Гловюк І. В. Слідчий суддя у кримінально-процесуальному доказуванні / І.В. Гловюк // Часопис Академії адвокатури України. - 2013. - №3. - С.1-6
5. Горбачевський В.Я. Судовий контроль на стадії досудового розслідування / В.Я. Горбачевський // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - №3. - С.243-246
6. Кримінально-процесуальне право України: підручник / [за заг. ред. Ю.П. Аленіна]. - Х.: Одісей, 2009. - 816 с.
7. Орлов Ю.К. Проблемы теории доказательств в уголовном процессе / Ю.К. Орлов. - М.: Юрист, 2009. - 175 с.
8. Рогатинська Н.З. Слідчий суддя: постановка та дослідження проблеми в Україні / Н.З. Рогатинська // Право і суспільство. 2014. №1-2. - С.284-287
9. Сиза Н.П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю в кримінальному процесі України / Н.П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». - 2012. - № 2(6) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snkpku.pdf>
10. Тракало Р.І. Роль слідчого судді у досудовому розслідуванні / Р.І. Тракало // Вісник Академії адвокатури України. - 2014. - Том 11. - №1. - С.111-119.